

JUHLAJULKAISU

URHO KALEVA
KEKKONEN

1900 · 3/9 · 1975

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

Vammala 1975, Vammalan Kirjapaino Oy

ISBN 951-9068-43-0 (1/2 nahk.)

ISBN 951-9068-44-9 (sid.)

ISBN 978-951-855-874-6 (PDF)

Olavi Heinonen

Kriminaalihuolto kriminaalipolitiikan keinona

I. Suomessa on lähes 5 miljoonaa asukasta ja päivittäinen vankiluku on noin 5.000. Hollannissa on n. 13 milj. asukasta ja vastaavasti n. 3.000 vankia. Puolassa asukkaita on 33 milj. ja vankeja pari vuotta sitten 120.000. Siten 100.000 asukasta kohti vankeja on Suomessa 100, Hollannissa 23 ja Puolassa 364.¹ Erot ovat hätkähdyttäviä varsinkin kun voidaan olla varmoja, että ne selittyvät vain vähäiseltä osin rikollisuuden määrässä ja rakenteessa olevilla eroilla. Erot osoittavat varsin kouriintuntuvasti, että rikollisuustaistelussa käytetään läheisissäkin maissa hyvinkin erilaisia keinoja. Rikollisuuteen tehoavaa viisasten kiveä ei ole vielä löydetty. Viime aikoina ainakin pohjoismaissa ja erityisesti Suomessa on julkisuudessa arveltu, että ratkaisevia tuloksia rikollisuustaistelussa olisi saavutettavissa kriminaalihuollon avulla.

Yhteiskuntakehityksen myötä rikollisuus Suomessa ja muissa voimakkaasti teollistuvissa ja kaupungistuvissa maissa on jatkuvasti nousussa. Tämä koskee erityisesti omaisuus- ja liikenne rikoksia. Viime vuosina myös väkivaltarikollisuustilanne on ollut pahenemaan päin. Kansalaiset odottavat kärsimättömästi valtiovallan toimenpiteitä rikollisuuskehityksen suunnan kääntämiseksi laskevaan suuntaan. Naapurimaiden esimerkeillä voidaan perustella sekä ankarampien että lievempien toimenpiteitten käyttöönottamista. Näyttää kuitenkin siltä, että rikollisuuskehitys on pääpiirteissään samansuuntainen riippumatta keinojen ankaruusasteesta. Ongelma sinänsä on, miten eri maiden rikosoikeudellisten järjestelmien ankaruusaste on mitattavissa. Johtopäätöksenä alkeellisestakin vertailusta voinee olla vain, että rikos-

¹ Hollannin ja Puolan luvut ovat artikkelista Johs. Andenaes, Signaler i kriminalpolitikken — spesielt om strafferettslige saerreaksjoner. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab (edempänä lyhennetty NTfKr) 1974, 114.

oikeudellisen seuraamusjärjestelmän sisällön merkitys rikollisuustilanteen kehittymiseen on suhteellisen vähäinen.²

Suomen kriminaalipolitiikan johdonmukaisen kehittämisen suurimpana esteenä näyttääkin edelleen olevan liian suuri usko kriminaalipoliittisten keinojen merkitykseen rikollisuustilanteen kehittymiselle. Rikoslainsäädäntöä ankarammaksi tai lievemmäksi uudistamalla ei pystytä ratkaisevasti vaikuttamaan rikollisuuskehitykseen. Se on katkaisevammattomin kahlein sidoksissa yhteiskunnan yleisessä rakenteessa tapahtuviin muutoksiin. Sen vuoksi kriminaalipolitiikan piirissä tapahtuvilla lainsäädännöllisiltä ja muilta uudistuksilta ei yleisen tilanteen kannalta ole syytä odottaa kovinkaan paljoa. Tämä koskee myös kriminaalihuoltoa. Sen kohentaminen on monesta syystä tarkoituksenmukaista. Mutta on liiallista optimismia odottaa tätäkään tietä tapahtuvan ratkaisevia muutoksia rikollisuuskehityksessä.³

Huolimatta kriminaalipoliittisten erityiskeinojen merkityksen pessimistisestä yleisarvioinnista ei kuitenkaan ole syytä pysäyttää kriminaalipoliittista kehityksenpyörää. Vanhentuneesta lainsäädännöstä aiheutuu monia suoranaisia epäkohtia, jotka on pyrittävä poistamaan mahdollisimman nopeasti. Viime vuosina eräs varsin yleisesti koettu epäkohta suomalaisessa kriminaalipolitiikassa on ollut vapausrangaistusten runsas käyttö. Vähintään yhtä suurena epäkohtana kääntöpuolelta on löytynyt vapaudessa täytäntöönpantavien seuraamusten kehittämättömyys ja suhteellisen vähäinen käyttö sekä kriminaalihuollon tehottomuus.⁴ Hollannin esimerkki osoittaa, ettei Suomessa olla vielä lähelläkään lopullista tavoitetta vapausrangaistusten käytön vähentämisessä. Tämän päämäärän tavoittelemisen edellyttää samanaikaisesti tapahtuvaa vapaudessa täytäntöönpantavien seuraamusten käytön lisäämistä, kriminaalihuollon kehittämistä ja kolmantena vielä poliisin resurssien vahvistamista. Vaikka seuraavassa esityksessä keskitytään kriminaalihuoltoon, ei ole syytä unohtaa sen viitekehuksesta johtuvia vuorovaikutussuhteita kriminaalipolitiikan muihin lohkoihin.

II. Kriminaalihuolto käsitteenä on merkityssisällöltään vakiintumaton. Yksinkertaisesti kriminaalihuolto voidaan määritellä niiden työmuotojen kokonaisuudeksi, jotka kohdistuvat rangaistukseen tuomit-

² Tätä ajatusta korostaa *Kriminaalihuoltokomitea* 1972: A 1 s. V ja 90.

³ Vrt. *Vapausrangaistuskomitea* 1969: A 4 s. 71: »Komitea pitää ensiarvoisen tärkeänä koko rikollisuuden vastustamistyön onnistumiselle maassamme, että luodaan todella tehokas ja nykyaikainen järjestelmä vapaudessa tapahtuvaa kriminaalihuoltoa varten.» — Samansuuntaisesti kuin tekstissä Inkeri *Anttila*, *Kriminalvård i frihet — social service eller kontroll?* NTfKr 1973, 27.

⁴ Ks. *Anttila*, NTfKr 1973, 24.

tuihin henkilöihin. Tällöin käsitteen piiriin kuuluu sekä vapaudessa tapahtuva kriminaalihuolto että rangaistuslaitoksissa suoritettava työ. Toiseksi käsitteeseen sisältyvät tällöin sekä pakkotoimenpiteet, kuten vapausrangaistusten täytäntöönpanoon liittyvät vapaudenrajoitukset sekä ehdollisesti tuomittujen ja ehdonalaisesti vapautettujen valvonta, että erilaisten sosiaalipalvelusten tarjoaminen rangaistukseen tuomituille. Kolmanneksi ongelmaksi kriminaalihuollon rajaamisessa nousee vielä työmuotojen kohdistaminen preventiivisessä tarkoituksessa muihinkin kuin jo – tai kauan sitten – rangaistukseen tuomittuihin henkilöihin.⁵

Voitaneen sanoa, että kriminaalihuoltotyössä on käytännössä selvänä tavoitteena pakon ja palvelun erottaminen siten, että kriminaalihuoltoon kuuluisi vain sosiaalipalvelusten tarjoaminen.

Kriminaalihuoltotyö kohdistuu tällä hetkellä etupäässä vapaudessa, siis rangaistuslaitosten ulkopuolella, eläviin henkilöihin. Olisi ilmeisen tarkoituksenmukaista poistaa tämä raja-aita. Vapausrangaistusta suorittavien henkilöiden kohdalla kriminaalihuoltotyön olisi alettava viimeistään tuomitun saapuessa rangaistuslaitokseen eikä vasta sitten, kun hän sieltä vapautuu.

Kriminaalihuollon asiakaspiiriin rajaamisessa olisi nähtävästi tarkoituksenmukaista pyrkiä suureen joustavuuteen. Rangaistukseen tuomittujen ohella palveluksia olisi tarjottava erilaisiin riskiryhmiin kuuluville, vaikka asianomaista ei ajankohtaisessa tilanteessa olisikaan tuomittu rangaistukseen. Vastaavasti kriminaalihuollon olisi ulotuttava rikoksen-uusijoihin, vaikka viimeisestä tuomiosta ja vankilapäivästä olisikin kulu-
nut jo onnellisen pitkä aika.

Tällä hetkellä kriminaalihuoltotyötä tehdään lähinnä vankilasta vapautuneiden henkilöiden ja ehdollisesti tuomittujen nuorten rikosten-tekijöiden keskuudessa. Toiminnan painopiste on siirtymässä erilaisten sosiaalipalvelusten tarjoamiseen. Tärkeimpiä kriminaalihuoltoon liittyvistä erityispalveluista ovat jo nyt konkreettiset toimeentuloedellytyksiä parantavat toimenpiteet, kuten asumis- ja työjärjestelyt. Voimakkaimmin on viime vuosina kehittynyt asumispalvelusten tarjoaminen.⁶

Keskeisenä kriminaalihuoltotyön organisaationa on pitkään ollut

⁵ Peruskäsitteistä *Kriminaalihuoltokomitea* 1972: A 1 s. 1 s.

⁶ Asumispalvelujen tarjonnan kehittämissuunnitelmista antaa hyvän kuvan ns. asumispalvelutyöryhmän 28. 2. 1974 päivätty mietintö »*Kriminaalihuollon asumispalvelut*» (monistettu, julkaisija Kriminaalihuolto ry). – Todettakoon, että valtiovalta lähti tukemaan Kriminaalihuolto ry:n asuntotoimintaa vasta 1973. Tätä ennen toimintaa rahoitettiin yhdistyksen omilla varoilla sekä kunnilta, seurakunnilta ja yksityisiltä järjestöiltä saaduilla lainoilla ja avustuksilla.

Kriminaalihuolto ry, joka on perustettu jo vuonna 1870 Vankeusyhdistyksen nimellä. Kriminaalihuolto ry:n aseman ja toiminnan kehittymistä kuvastaa se, että sen saama valtionapu oli v. 1955 – nykyrahassa ilmaistuna – jonkin verran yli 100.000 mk, 1965 n. 300.000 mk ja vuoden 1975 tulo- ja menoarvion mukaan 4,385 milj. mk.⁷ Vaikka viimeksi mainitusta määrästä vähennetään inflaatiomarkat, jää jäljelle edellisiin verrattuna huomattavasti suurempi summa. Kriminaalihuolto ry:n toiminnan kehittymisen voimakkain vaihe ajoittuu selvästi viimeiselle kymmenvuotiskaudelle.

Kriminaalihuolto ry on kuitenkin lopettanut toimintansa vuoden 1975 maaliskuun päättyessä. Sen toimintaa jatkaa uusi julkisoikeudellinen *Kriminaalihuoltoyhdistys*.⁸ Organisaatiomuutokseen⁹ liittyy toiminnan rahoituksen saattaminen lakisääteiselle pohjalle. Näillä muutoksilla vahvistetaan muodollisesti se, että kriminaalihuolto on pääosiltaan julkista toimintaa, jonka harjoittaminen kuuluu ensisijaisesti yhteiskunnan organisaatioille. Tämä ei kuitenkaan estä sitä, että eräät yksityiset järjestöt edelleen jatkavat eräiden merkittävien erityistehtävien hoitamista ja saavat toimintansa rahoittamiseen edelleen myös valtionapua.¹⁰

Kriminaalihuoltoyhdistyksen muuttuminen yksityisoikeudellisesta julkisoikeudelliseksi ilmenee ensisijaisesti siten, että yhdistyksen säännöt on erityisenä asetuksena¹¹ julkaistu asetuskokoelmassa. Siten sääntöjen muuttaminen vastedes edellyttää asetuksen muuttamista, kun se aikaisemmin on tapahtunut yhdistyskokouksen päätöksellä. Yhdistyksen jäsenpohja muuttuu täydellisesti. Henkilöjäsenyyden tilalle tulee yhteisöjäsenyys. Jäseneksi voidaan nyt hyväksyä esim. kunta, kriminaalihuollon alalla toimiva aatteellinen yhdistys sekä kriminaalihuollon, vankeinhoidon tai sosiaaliturvan alalla työskentelevien ammattilainen yhdistys tai liitto. Johtokunnan jäsenistä enemmistön asettavat valtioneuvosto ja oikeus-, sisäasiain- sekä sosiaali- ja terveysministeriö. Yhdistyksen tehtävänä on suorittaa ne kriminaalihuoltotehtävät, jotka sille on lainsäädännön perusteella annettu. Muista kriminaalihuoltoon

⁷ Valtionapua yhdistys alkoi saada 1940-luvulla.

⁸ Vuoden 1975 valtionapu on kokonaissumma, josta osa käytetään vanhan, osa uuden yhdistyksen toiminnan rahoittamiseen.

⁹ Tätä organisaatiomuutosta ehdotti *Kriminaalihuoltokomitea* 1972: A 1 s. 244. *Kriminaalihuollon organisaatiotoimikunta*, 1973: 159, puolestaan päätyi samaan lopputulokseen eriteltyään yksityiskohtaisesti kysymykseen tulevia vaihtoehtoja.

¹⁰ Näistä järjestöistä merkittävimmät ovat olleet *Pelastusarmeija* ja *Valtakunnallinen Vankiliitto KRIM ry*. Myös *kirkon diakoniatyö* on osallistunut kriminaalihuoltoon.

¹¹ As.kok. n:o 135/1975.

liittyvistä tehtävistä yhdistys huolehtii oikeusministeriön vuosittain vahvistaman toimintasuunnitelman mukaisesti.

Uuden yhdistyksen talouden perusteet on määritelty laissa kriminaalihuoltotyön valtionavusta.¹² Sen mukaan valtion tulo- ja menoarviossa osoitetaan määrärahat niihin Kriminaalihuoltoyhdistyksen menoihin, jotka aiheutuvat yhdistykselle lain tai asetuksen nojalla annettujen tehtävien suorittamisesta. Näistä lakisääteisistä tehtävistä merkittävimmät tällä hetkellä ovat ehdollisesti tuomittujen nuorten valvonta, ehdonalaisesti vapautuneiden valvonta, lastensuojeluasetuksen tarkoittama oikeusedustus ja nuorten rikosentekijöiden henkilötutkinta. Muiden kriminaalihuoltoon liittyvien tehtävien suorittamista varten voidaan valtionapua myöntää valtion tulo- ja menoarvioon otetun määrärahan rajoissa. Siten varsinaisen kriminaalihuollon eli erilaisten sosiaalipalvelujen rahoitus on olennaisesti harkinnanvaraisemmalla pohjalla kuin ns. lakisääteisten tehtävien kustantaminen.

Kriminaalihuoltoyhdistyksen toiminnan perusyksikköinä ovat edelleen aluetoimistot. Vanhan yhdistyksen aluetoimistot, joita yksityisoikeudellisen yhdistyksen lopettaessa toimintansa oli 11, jatkavat toimintaansa entisissä paikoissa.¹³ Suunnitteilla on aluetoimistojen määrän kasvattaminen neljällä uudella toimistolla. Tavoitteena on, että jokaisessa läänissä toimisi ainakin yksi toimisto.¹⁴

Aluetoimistoverkon säilyttäminen suhteellisen harvana on omiaan aiheuttamaan alueellista eriarvoisuutta.¹⁵ Tätä on valtionapulaissa pyritty vähentämään sillä, että kaikki kunnat saavat valtionapua ns. lakisääteisten tehtävien hoitamiseen. Lisäksi kunnilla on mahdollisuus saada valtionapua tulo- ja menoarvion rajoissa kustannuksiin, jotka

¹² As.kok. n:o 31/1975. Lakia täydentää asetus (134/1975) kriminaalihuoltotyön valtionavusta.

¹³ Yhdistys sai Helsingin keskustuomistion rinnalle ensimmäisen aluetoimiston Tampereelle 1955 ja toisen Turkuun 1968, joten tältäkin kannalta yhdistyksen toiminnan voimakkain kasvu on ajoittunut viime vuosiin.

¹⁴ *Kriminaalihuoltokomitea*, 1972: A 1 s. 249, toteaa, ettei aluetoimistoja ole syytä kovin paljon lisätä, koska kriminaalihuollon palvelujen tarve keskittyy varsin harvoihin paikkakuntiin. Sopivimpana määränä Kriminaalihuoltokomitea pitää 12–15 palvelupistettä.

¹⁵ Tosin alueellista eriarvoisuutta vähentää olennaisesti kriminaalihuollon asiakkaiden keskittyminen suurempiin kaupunkeihin. Esim. ehdonalaisesti vapautuneiden alueellinen jakautuminen oli 1. 9. 1973:

	Helsingin seutu	Muut kaupungit	Muut kunnat
Valvonnatta	333	343	617
Valvonnassa	1.687	1.810	1.764

Vuosittain vankiloista vapautuvista n. 10.000 henkilöstä arvioidaan tulevan paikkakunnille, missä on Kriminaalihuoltoyhdistyksen toimisto, n. 50 %. Ks. myös *Kriminaalihuoltokomitea* 1972: A 1 s. 34 ja 49.

aiheutuvat kriminaalihuoltoon liittyvien erityispalvelujen tarjoamisesta. Sen sijaan kriminaalihuollollinen valtionapu ei kata yleisen sosiaali- huollon menoja siltäkään osin, kuin ne kohdistuvat »kriminaalihuolto- asiakkaaseen». Toimistopaikkakunnillakin kriminaalihuollon asiakkail- la on samanlainen oikeus kuin kaikilla kuntalaisilla yleisten sosiaalipal- velusten hyväksikäyttämiseen. Toisaalta kriminaalihuollollisten erityis- palvelujen tarjoaminen epäilemättä vähentää yleiseen sosiaalihuollon kunnalle aiheuttamia taloudellisia rasituksia. Tuskin kuitenkaan aina- kaan välittömästi uuden lainsäädännön voimaantultua tapahtuu mitään uutta kuntien suhtautumisessa kriminaalihuoltoon. Todennäköisimmäl- tä tuntuu, että se toiminta-alue, jolla kuntien itsenäinen liikkeellelähtö tapahtuu, on asumispalvelusten tarjoaminen. Erityisesti kriminaalihuol- lollisesti tarkoituksenmukaisten pienten asumisyksiköiden perustami- nen saattaisi tarjota sopivan lähtökohdan. Kokonaisuuden kannalta olisi suotavaa, että kuntatasolla tapahtuvat suunnitelmat olisivat Krimi- naalihuoltoyhdistyksen tiedossa. — Tässä yhteydessä on syytä viitata myös siihen, että yhdistyksen aluetoimistot ovat lääninsä alueella kriminaalihuollollisia konsulttipisteitä. Niiden tehtävänä on tarjota kun- nille erityisasiantuntemusta. Ajateltavissa on myös sellainen yhteistyö, että vaikka esim. asuntohankkeen liikkeellepanija on kunta, asian käytännössä hoitaa Kriminaalihuoltoyhdistys.

III. Tapahtunut kriminaalihuoltotyön organisoiminen on historialli- nen sikäli, että se on käytännöllisesti katsoen ensimmäinen maassam- me. Viimeinen se ei liene. Asian valmisteluvaiheessa on jatkuvasti todettu, että vielä tällä hetkellä kriminaalihuoltotyötä varten tarvitaan erityisorganisaatio.¹⁶ Tätä on perusteltu lähinnä sillä, että rangaistuslai- toksista vapautuvat ja muut kriminaalihuollon asiakkaat ovat usein moniongelmaisia eikä heidän tarvitsemiaan palveluja voida vielä välit- tää riittävän tehokkaasti normaaleja sosiaalipalveluja käyttäen. Tällai- nen tilanne lienee kuitenkin ohimenevä. Sosiaalihuollon hallinnon kehittyminen, sosiaalihuollon tehostuminen ja kriminaalihuollon asial- lisen sisällön selkiytyminen tulevat kypsyttämään tilanteen, jossa eri- tyisorganisaatio on sulautettavissa yleiseen sosiaalihuoltoon. Eräänä ratkaisevana kynnyksenä tässä kehityksessä lienee rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoon liittyvien toimenpiteitten erottaminen kriminaalihuollosta eli sosiaalipalvelujen tarjoamisesta. Tämä pakon ja palvelun erottaminen lienee jo periaatteellisella tasolla melko yleisen

¹⁶ Näin *Kriminaalihuollon organisaatiotoimikunta* 1973: 159 s. 3 ja *Kriminaalihuolto- komitea* 1972:A 1 s. 196. Ks. myös *Hannes Walin*, *Den fria kriminalvården i kriminalpoliti- kens stöpslevel*. NTfKr 1972, 46.

hyväksymisen saavuttanut kysymys.¹⁷ Asian käytännöllisessäkin järjestelyssä oltaneen pääsemässä alkuun.

Oikeusministeriössä on valmistunut ehdotus hallituksen esitykseksi ehdollisesta rangaistuksesta.¹⁸ Esityksen mukaan ehdollinen rangaistus voitaisiin määrätä täytäntöönpantavaksi vain uuden rikoksen perusteella. Tästä johtuen joutuisi kumottavaksi myös NuorRikL 13 §, jonka mukaan valvonnassa olevan nuoren rikosentekijän ehdollinen rangaistus voidaan määrätä täytäntöönpantavaksi valvojan vaatimuksesta. Käytännössä NuorRikL 13 §:n säännöstä ei ole enää sovellettu,¹⁹ mutta se liittyy hyvin konkreettisesti pakkovallan ehdollisesti tuomittujen valvontaan. Ehdollisesti tuomittujen nuorten valvontaan ei muuten ehdoteta tässä vaiheessa puututtavaksi. Jos esitys hyväksyttäisiin laiksi, valvontaan määrääminen merkitsisi enää vain käytännöllistä järjestelyä kontaktin syntymiselle valvottavan ja valvojan välille. Yhteyden syntymisen jälkeen valvonta olisi huono nimitys toiminnalle, jonka käytännöllisesti katsoen yksinomaisena sisältönä olisi erilaisten sosiaalipalvelujen tarjoaminen.

Ehdollisesti tuomittujen nuorten »valvonnan» poistaminen²⁰ tai täydelleen uudelleen järjestäminen tullee tapahtumaan siinä yhteydessä, kun lainsäädäntötasolla otetaan kanta ehdotettuihin valvonta-tyyppeihin seuraamuksiin.²¹ Jos tällöin päädytään siihen, että on tarkoituksenmukaista ottaa käyttöön uusi valvonta-tyyppinen seuraamus, voitaneen jo tässä vaiheessa pitää täysin selvänä, ettei seuraamuksen täytäntöönpano kuulu kriminaalihuollon organisaatioille.

Pakon ja palvelun erottamisen kannalta ehkä vaikeamman ongelman muodostaa ehdonalaisesti vapautettujen valvonta. Julkisuudessa esitettyjä ääri vaihtoehtoja lienevät toisaalta ehdonalaisen vapauttamisen täydellinen poistaminen toisaalta nykyisen, pääasiallisesti poliisivi-

¹⁷ Vielä *Vapausrangaistuskomitea*, 1969:A 4, ei nähnyt valvontaan liittyvää pakon ja palvelun yhdistämistä periaatteellisesti yhteensovittamattomina asioina. Pakon ja palvelun erottaminen on sen sijaan varsin voimakkaasti tuotu esille *Kriminaalihuoltokomitean* mietinnössä 1972:A 1. Ks. myös Anttila, NTfK 1973, 36 ja Kettilä Bruun, Slopa överbakningen efter fängelsestraff teoksessa I stället för fängelse. Oskarshamn 1970, 155.

¹⁸ Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu n:o 17/1973, jonka pohjalta on laintarkastuskunnan lausunnon perusteella valmistunut tarkistettu ehdotus.

¹⁹ Ks. Walin, NTfKr 1972, 45.

²⁰ Vielä *Vapausrangaistuskomitea*, 1969:A 4 s. 64, ehdotti nykyisen nuoria rikosentekijöitä koskevan valvonnan ulottamista myös aikuisrikollisiin.

²¹ *Nuorisorikoskomitea*, 1970: A 9 s. 13, ehdottaa tarkkailevan poliisivalvonnan sekä huoltavan ja tukevan toiminnan yhdistämistä suojelukasvatus-nimiseksi »yhtenäiseksi valvonnaksi». Suojelukasvatuksen rinnalla käytettäisiin tutkintavankeuden sijasta tutkintavalvontaa. — Sen sijaan *Kriminaalihuoltokomitea*, 1972: A 1 s. 149, ehdottaa otettavaksi käyttöön rangaistuksen luonteisen valvontaseuraamuksen. Tätä rangaistusvalvontaa voitaisiin käyttää itsenäisesti tai ehdollisen tuomion tehosteena.

ranomaisten suorittaman valvonnan tehostaminen. Ehdonalaisen vapauden poistamiseen ei näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa päästänne, koska se epätarkoituksenmukaisesti lisäisi vankilukua. Eräänä vaihtoehtona saattaisi olla poistaa pääsääntöisesti mahdollisuus ehdonalaisen vapauden menettämiseen käytösrikkomuksen perusteella. Tällöin olisi jälleen enemmän kielellinen ongelma, säilyttäisiinkö valvonta-nimitys. Valvonnan asiasisältönä olisi kriminaalihuollollisten erityispalvelujen tarjoaminen. Valvoja olisi valvottavan ongelmista ensisijaisesti huolehtiva vastuuhenkilö. Pienen ehdonalaisesti vapautuvien ryhmän kohdalla saattaisi vakavien rikosten uusimisvaaran takia olla tarkoituksenmukaista jatkaa poliisivalvontaa ja sitä entisestä tehostaakin. Tällaiset rikollisuuden vaarallisimpien muotojen edustajat eivät yleensä halua eivätkä tarvitse kriminaalihuollon tarjoamaa tukea. Poliisivalvontaan jäävän rikollisryhmän kohdalla tapahtuisi tällaisessa järjestelmässä kyllä niin voimakasta leimautumista, että tähän ryhmään joutuvien oikeusturvaan olisi kiinnitettävä poikkeuksellisen suurta huomiota. Jos oikeusturvaongelmia ei pystyttäisi tyydyttävästi ratkaisemaan, ei tällainen järjestelmä olisi käyttökelpoinen.

Valvontatehtävien ohella »varsinaisen» kriminaalihuollon ulkopuolelle jäävät vanhan yhdistyksen toiminnassa varsin keskeisellä sijalla olleet nuorten rikoksentekijöiden henkilötutkinta ja nuorten henkilöiden oikeusedustus. Molempien osalta on esitetty uudistussuunnitelmia,²² joiden toteutuminen johtaisi näiden toimintojen niin täydelliseen muuttumiseen, että ne ilmeisesti jäisivät pois Kriminaalihuoltoyhdistyksen toiminnasta.

IV. Jos Kriminaalihuoltoyhdistyksen tehtävät muuttuvat suurinpiirtein edellä esitetyllä tavalla, jäävät lopulta jäljelle vain sosiaalipalvelut. Miksi ja kenelle tällaisia palveluja on tarjottava? Kriminaalihuollon voimakastakin edelleenkehittämistä voidaan perustella toisaalta yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen toisaalta tarkoituksenmukaisuuteen liittyvillä näkökohdilla.

Rikolliset muodostavat erittäin epäyhtenäisen ryhmän. Erään suuren ala-ryhmän muodostavat sosiaalisesti monella tavalla epäonnistuneet ihmiset. Ongelmien kasautuessa ne purkautuvat myös rikoksina. Vastaavissa olosuhteissa myös kuka tahansa hyväosainen olisi saattanut ajautua samanlaiseen lopputulokseen. Rikokset osoittavat tällöin muun ohella konkreettisesti, että yhteiskunnallinen tasa-arvoisuus ei ole toiminut. Kriminaalihuollon välityksellä voidaan tällöin ainakin

²² Ks. *Kriminaalihuollon organisaatiotoimikunta* 1973: 159 s. 36.

yrittää osittain vähentää epäonnistuneen yksilön kannettavakseen saamaa epäoikeudenmukaisuutta. Lisäksi rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään liittyy epäoikeudenmukaisuutta lisääviä piirteitä. Varsin yksimielisen käsityksen mukaan vapausrangaistuksia on edelleen pakko käyttää yleisestävistä syistä. Vapausrangaistusten käyttämisellä pyritään vaikuttamaan kaikkiin mahdollisiin rikoksentekijöihin. Toimenpiteen kohteeksi joutuvaan henkilöön vapausrangaistuksen täytäntöönpanolla ei yleensä ole myönteisiä vaikutuksia. Päinvastoin se säännönmukaisesti on omiaan vaikeuttamaan tuomitun myöhempää sosiaalista selviytymistä. Vapausrangaistukseen tuomittujen joukko on epäyhdenäinen. Suurimman ryhmän muodostavat kuitenkin heikoista sosiaalisista oloista lähtöisin olevat. Kun vapausrangaistuksia käytetään kaikkien yhteisessä intressissä, olisi kohtuullista ja oikeudenmukaista, että ne kohdistuisivat tasaisesti kaikkiin yhteiskuntaryhmiin. Vaikka edunsaajia ovat kaikki kansalaiset, ovat kärsijät liian yksipuolisesti lähtöisin vähäväkisistä ryhmistä. Tähän perustilanteeseen on saatavissa muutoksia vain lisäämällä olennaisesti yhteiskunnallista tasa-arvoisuutta. Kysymys on ennen kaikkea yhteiskuntapoliittinen. Rikoslainsäädännön puolella tasa-arvoisuutta voidaan edistää lähinnä muuttamalla rikoslainsäädännön kriminalisointirakennetta ja painottamalla rikoslainsäädännöllä suojattavien etujen tärkeyttä myös alempien sosiaaliryhmien käsityksiä paremmin vastaavalla tavalla. Saavutetuista (etu)oikeuksista kiinnipitäminen on kuitenkin niin tiukassa suomalaisessa yhteiskunnassa, että tarvittavat sijaiskärsijät tullevat löytymään vankiloihin vielä pitkään lähinnä vain alemmista sosiaaliryhmistä. Eräänlaiseksi yhteiskunnalliseksi käsienspesuksi jää tällöin kriminaalihuollollisten palvelusten tarjoaminen erityisesti rangaistuslaitoksista vapautuville.

Kriminaalihuollon tukemista ja kehittämistä perustelevia tarkoitustenmukaisuussyitä on ensinnäkin se, että erityisesti vankiloista vapautuvien kohdalla alkuunpääsemisen helpottaminen voi muodostaa varsin ratkaisevan kynnyksen. Sen vuoksi on tarkoituksenmukaista sijoittaa tähän vaiheeseen. Tämän sijoituksen onnistuminen tuottaa moninkertaisen koron paitsi työkykyisen kansalaisen muodossa myös säästämällä uuteen epäonnistumiseen liittyviä yhteiskunnan kuluja. Muidenkin kuin rangaistuslaitoksista vapautuvien kohdalla kriminaalihuollolliset tukitoimenpiteet tulevat kustannuksiltaan halvemmiksi kuin niiden vaihtoehtona usein oleva laitoshoido tai -täytäntöönpano.

Suomessa on kriminaalihuoltotyöhön käytetty viime vuosina suunnilleen 2–2,5 % vankeinhoitolaitoksen menoista. Vastaava luku esi-

merkiksi Ruotsissa on n. 14 %.²³ Ainakin tähän täytynee päästä meilläkin. Näinkään voimakas kriminaalihuollon kehittäminen ei kuitenkaan tuo ratkaisevaa muutosta rikollisuustilanteeseen. Kriminaalihuolto parhaimmillaankin voi olla vain oireiden ei syiden hoitamista. Vankeinhoitoasetuksen 56 §:n mukaan vankeinhoidon tavoitteena on rangaistuksen täytäntöönpanon järjestäminen siten, ettei se tarpeettomasti vaikeuta vaan mahdollisuuksien mukaan edistää vangin sijoittumista vapaaseen yhteiskuntaan. Vapautuvien vankien kohdalla kriminaalihuollon tavoitesäännös voitaisiin kirjoittaa periaatteessa samoin ottaen vain huomioon vapautuneen ulkonaisissa elinolosuhteissa tapahtuneen muutoksen.²⁴

Myös muiden kriminaalihuollon asiakkaiden kohdalla toiminnan tavoite voitaisiin määritellä samoin. Muista asiakasryhmistä vapautuvien vankien ohella selväpiirteisoin on ehdollisesti tuomitut nuoret rikoksenteijät.

Ehdollisesti tuomitut nuoret eivät vielä ole rikollisuuskehityksessään ehtineet vaiheeseen, josta palaaminen on yleensä liian vaikeaa. Sen vuoksi tähän ryhmään kannattaa suunnata erityispalveluja. Saattaisi kuitenkin olla tarkoituksenmukaista täsmentää nykyistä työnjakoa alle 18-vuotiaitten kohdalla. Kun sosiaaliviranomaiset ovat lastensuojelulainsäädännön perusteella toimivaltaisia alle 18-vuotiaitten kohdalla, olisi ehkä tarkoituksenmukaista siirtää kaikki heille tarjottavat palvelut pois kriminaalihuollon piiristä. Tätä perustelee osaltaan myös oikeusministeriössä valmisteltu NuorRikL:n muutosehdotus, jonka mukaan alle 18-vuotias henkilö saataisiin tuomita ehdottomaan vapausrangaistukseen vain erittäin tärkeän yleisen edun sitä vaatiessa. Tämän suunnitelman toteuttaminen edellyttää lastensuojelulakiin perustuvien toimenpiteitten tehostamista alle 18-vuotiaitten kohdalla. Näin päävastuu alle 18-vuotiaista siirtyisi joka tapauksessa nykyistä korostetummin lastensuojeluviranomaisille. Kriminaalihuollon toiminta alkaisi tällöin vasta sitten, kun toisen erityishuoltomuodon vastuu päättyy.

Kriminaalihuollon asiakaspiirin rajaamisessa ei kyllä minkään ryhmän kohdalla ole syytä mennä ehdottomiin säännöksiin. Pääasia lienee tarpeellisten palvelujen osoittaminen niitä haluaville. Sen vuoksi esim. ehdonalaisen vapauden päättymisen jälkeenkin olisi voitava saada

²³ Ks. *hallituksen esitys* n:o 136/1974 vp. laiksi kriminaalihuoltotyön valtionavusta s. 4.

²⁴ *Kriminaalihuollon organisaatiotoimikunta*, 1973: 159 s. 26, määrittelee kriminaalihuoltotyön päätavoitteeksi yhteiskunnan rikosoikeudellisten seuraamusten kohteeksi joutuneiden henkilöiden suoriutumismahdollisuuksien lisäämisen vapaudessa.

kriminaalihuollollista apua, jos tarve siihen on olemassa.²⁵ On myös todettava, etteivät kaikki rangaistuslaitoksista vapautuvat tarvitse min-käänlaisia kriminaalihuoltopalveluita.

²⁵ Kriminaalihuollon asumispalveluja käsittelevässä mietinnössä 28. 2. 1974 s. 14 todetaan erityispalveluja tarvittavan paitsi vankilasta vapautuville ja ehdollisesti tuomituille myös »entisille asiakkaille». »Heidän kohdallaan on noudatettava tarkoituksenmukaisuusharkintaa ottaen huomioon asiakkaan mahdollisuudet saada apua muilta viranomaisilta ja aikaisemmin kehittyneen huoltosuhteen merkitys. Tällaisissa tapauksissa saattaa avun antamisella olla merkittävä rikoksen uusimista ehkäisevä vaikutus.»